

tepav

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

Türkiye'nin Vize Politikası: AB'de Serbest Dolaşma Talebinden Vaz Mı Geçildi?

*Nilgün Arısan Eralp
AB Enstitüsü Direktörü*

*TEPAV Değerlendirme Notu
Şubat 2010*

Türkiye'nin Vize Politikası: AB'de Serbest Dolaşma Talebinden Vaz Mı Geçildi?

Türkiye, bölgesindeki (Kafkasya, Orta Doğu) ülkelere uzun zamandır liberal ve esnek bir vize politikası uyguluyor. Geçen yıldan bu yana, vize politikasını aşağıdaki ülkelere karşı iyice liberal hale getirdi ve karşılıklı olarak vize uygulamasını kaldırdı.

Suriye (16.9.2009)

Arnavutluk (20.11.2009)

Libya (24.11.2009)

Ürdün (2.12.2009)

Tacikistan (13.12.2009)

Azerbaycan (25.12.2009)

Lübnan (11.1.2010)

Suudi Arabistan – tek taraflı (10.1.2010)

Bunlara ek olarak, geçmişte Türkiye'nin esnek ve liberal vize rejiminden faydalanan diğer bir ülke olan Rusya ile de karşılıklı olarak vize kaldırılması konusunda görüşmeler başlatıldı.

Türkiye'nin bu politikasının kendisi ve bölge ülkeleri açısından çeşitli faydaları olacağı muhakkak. Türkiye'nin bölgesindeki ülkelerle, kültürel, siyasi ve ekonomik açıdan daha fazla yakınlaşmasını sağlayabilir. Özellikle de son dönemde artırılmaya çalışan ticari ve ekonomik işbirliğini geliştirici ve turizm gelirlerini artırıcı bir işlevi olabilir. Ayrıca Türkiye'nin bölgedeki "sorun çözücü" kimliğine de katkıda bulunabilir. Bölgedeki ülke vatandaşlarının Türkiye'ye vizeden muaf olarak rahatça seyahat edebilmeleri, görece olarak ekonomik açıdan gelişmiş, piyasa ekonomisinin yasal ve kurumsal altyapısını oluşturmuş ve demokratik bir sisteme sahip olan Türkiye'nin çeşitli istikrarsızlıklar yaşayan bölge ülkeleri için istikrar, güvenlik ve refah konularında bir örnek oluşturmasını daha da kolaylaştırabilir.

Ancak, her ne kadar, üyelik perspektifi çok belirgin olmasa da Türkiye, AB ile üyelik hedefine yönelik katılım müzakerelerini sürdüren bir ülke ve Türkiye'nin vize uygulamasını kaldırdığı ülkelerin hepsi AB'nin vize uyguladığı ülkeler. Bu nedenle, söz konusu ülkelere vizeler kaldırılırken, bu uygulamanın AB vize politikamız üstündeki etkisinin değerlendirilmesi, olası kayıpların, yukarıda ifade edilmeye çalışılan olası kazançlarla karşılaştırılması gerekli görünüyor. Ancak ortada böyle bir değerlendirme ve bu değerlendirmeye dayalı bir strateji olduğuna dair herhangi bir kanıt yok.

AB müktesebatında vize rejimi de dahil olmak üzere kişilerin serbest dolaşımını düzenleyen hukuki sistem "Schengen" adı verilen bir sistem. 1985 yılında, Almanya Fransa, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda arasında imzalanan "Schengen" anlaşmasıyla, ülkeler kendi aralarındaki sınırlarda kişilerin kontrolünü kaldırdı ve diğer ülkelere karşı da sınırlarında ortak bir vize politikası uygulamaya başladılar. Bu ülkeler,

aynı zamanda, aralarındaki adli ve polis işbirliğini de güçlendirdiler. Bu gün İngiltere ve İrlanda dışındaki tüm AB ülkeleri ve İsviçre, İzlanda ve Norveç “Schengen Alanı”nın içindeler.

Türkiye AB ile sürdürdüğü katılım müzakereleri sürecinde Schengen müktesebatını tamamen üstlenmeyi – üyeliğe giden sürecin taşıdığı belirsizlikler nedeniyle- tam üyelikle birlikte gerçekleştireceğini belirtmiş olsa da üyeliğe kadar geçecek süre içinde Schengen içinde yer almak için gerekli hazırlıkları tamamlayacağı taahhüdünde bulundu. 2001 yılından başlayarak bütün Ulusal Programlarında, iltica, yasadışı göç ve vize politikalarında AB’ye uyum sağlamak için gerekli değişiklikleri sağlayacak çeşitli önlemlere yer verdi.

Bu arada “vizelerin kaldırılması” konusu Türkiye-AB ilişkilerinin acil gündem maddelerinden birini oluşturmaya devam etti. Özellikle, AB Adalet Divanı’nın bu konuda almış olduğu çeşitli kararlardan¹ ve AB Kasım 2009’da Sırbistan, Karadağ ve Makedonya vatandaşlarına vizesiz seyahat² uygulamasını başlattıktan sonra Türkiye bu konudaki ısrarını artırdı. Her ne kadar bu konudaki kararın Ortaklık Anlaşmalarımız ve ilgili Avrupa Birliği Adalet Divanı kararları gereğince Türkiye-AB Ortaklık Konseyi’nde ele alınması gerekse de, AB, Türkiye’ye vize uygulamasını kaldırmak için³, - Sırbistan, Makedonya ve Karadağ’a yaptığı gibi- Türkiye’nin Avrupa Komisyonu ile müzakerelerini yürüttüğü, mültecilere ilişkin “geri kabul anlaşmasını” imzalamasını, entegre sınır yönetimine ilişkin eylem planını tamamlamasını ve “biyometrik pasaport “ uygulamasına geçmesini talep ediyor. Türkiye de, başta, “geri kabul anlaşması”nın uygulanması konusunda bir etki değerlendirmesi çalışması olmak üzere, diğer konulara ilişkin çalışmalarını sürdürmekte.

Bu süreçte Türkiye’nin yukarıda belirtilen ülkelere vize uygulamasını kaldırması, muhtemelen AB tarafından Türkiye’ye uygulanan vizeleri kaldırmamak için ek bir gerekçe olarak kullanılacak ve orta vadede Türkiye’nin Schengen sistemine katılmasının önünde ciddi bir engel teşkil edecektir.

Tam üyelik hedefi ile AB katılım müzakerelerinin yürütüldüğü, AB tarafından vize uygulamasının kaldırılması için çalışmaların sürdürüldüğü bir dönemde, AB’nin vize uyguladığı bölge ülkelere vizelerin kaldırılmasının kısa vadede AB’nin Türkiye’ye yönelik vize politikasını nasıl etkileyeceği, orta vadede ise Schengen’e katılım sürecini nasıl şekillendireceği konusunda bir değerlendirme yapılması çok faydalı olacaktır. Böyle bir değerlendirmeden çıkacak sonuçların da, Türkiye’nin bölge ülkelere vizeleri kaldırmasının getireceği kazançlara yönelik başka bir çalışma ile karşılaştırmalı şekilde incelenmesi uygulanan politikanın sağlıklı ve sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Aksi durumda, uygulama AB üyeliği hedefinin samimiyetinin de sorgulanmasına neden olacaktır.

¹ Bu konudaki en son karar Şubat 2009’da alınan Soysal-Savatlı kararıdır. Bkz. Sanem Baykal, “Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Hukuku Kapsamında Vize Uygulaması : Hukuki durum Saptaması ve Öneriler”, TEPAV, AB Çalışmaları, Değerlendirme Notu, Mayıs 2009.

² Schengen bölgesindeki ülkelere

³ Katılım müzakereleri sürecinde, Adalet, Özgürlük ve Güvenlik faslı kapsamında